

Smrt české levice

Zdroje neúspěchů české i evropské levice hledá ve svém komentáři politolog Oskar Krejčí. Vedle programových nejasností vidí problémy v osobnostních charakteristikách vůdců i v depresi aktivu levicových politických stran.

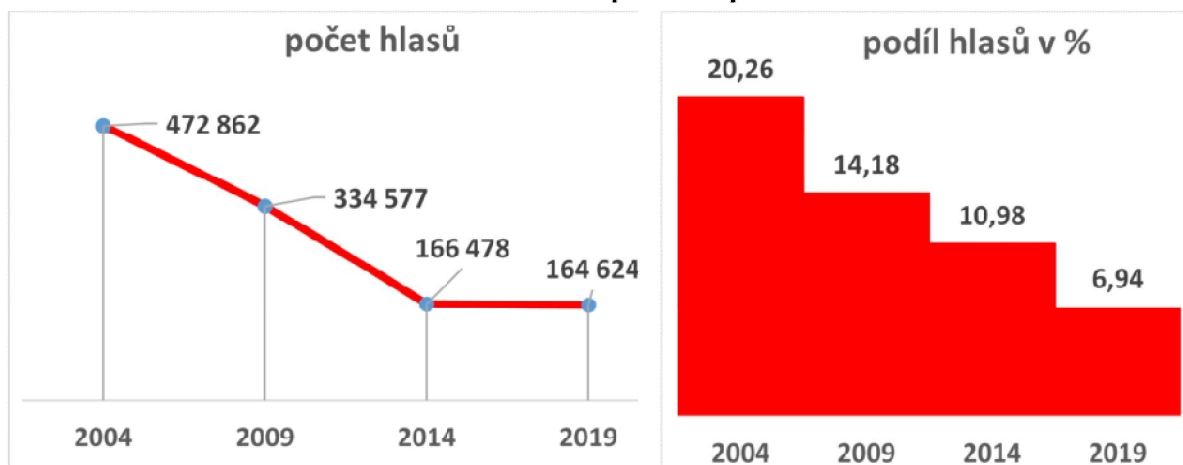
Přežije KSČM sté výročí založení Komunistické strany Československa? Při zachování současných tendencí jako malá skupina spravující zajímavý majetek tu bude, jako parlamentní strana ale příští volby do Poslanecké sněmovny KSČM nepřežije. Neúspěchy ve volbách nesouvisí jen s přebíháním voličů k populistickým uskupením. Ani změněné volební nástroje, růst role internetu či mediálních agentur nejsou hlavním problémem. To, co se skutečně změnilo, je struktura voličů obecně. Do aktivní politiky vstupuje nová generace, kterou neformoval ani Vítězný únor '48, ani Vítězný listopad '89. Ty jsou pouze vzpomínkou rodičů a historií zprostředkovanou přihlouplým veřejnoprávním zpravodajstvím, prorežimní masovou kulturou a vyděšeným školstvím. Promluvit k této nové politické generaci v Česku levice neumí. Jak ale ukazují poslední volby do Evropského parlamentu, v nichž Sjedená evropská levice (GUE/NGL) ztratila 14 mandátů a Pokrokové spojenectví socialistů a demokratů (S&D) přišlo o 34 mandátů, obdobný problém prožívá tradiční levice v celé Evropě.

Lze samozřejmě právem namítnout, že evropské volby lidi na levice netáhnou. Je v tom kus racionality: voliči levice cítí malé pravomoci Evropského parlamentu, jeho bezbrannost vůči rozhodnutím Rady a povětšinou i Komise, vidí neschopnost řešit nesmysly, jako je kočování mezi dvěma městy, ale i nevkusnou platovou privilegovanost. Pozoruhodný rozbor *Interaktivně...*, který zpracovali Pavel Kasík a Marcel Šulek, názorně ukazuje, jak v této situaci levice propásla příležitost.

- **Čím větší byla v okrese nezaměstnanost, tím menší byla volební účast. Stále platí, že Praha se svými příměstskými okresy hraje ve volbách proti zbytku republiky.**

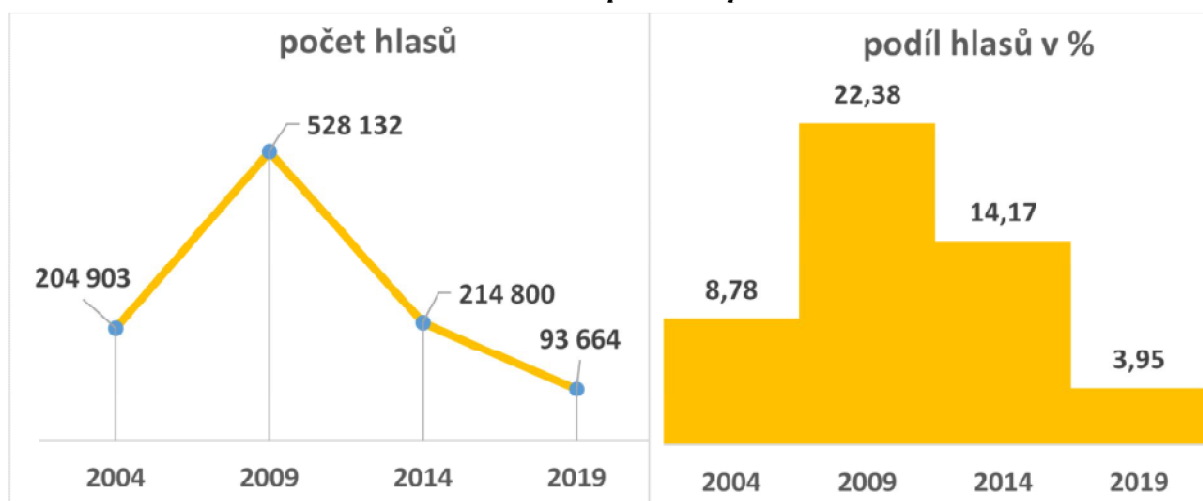
Přestože jsou volby do Evropského parlamentu specifické, z řady volebních výsledků samotných eurovoleb se dají odvodit tendence, které potvrzují povahu voleb do jiných zastupitelských sborů. Připojené grafy, zpracované na základě oficiálních údajů, názorně přibližují propad prestiže dvou českých levicových stran, KSČM a ČSSD, ve volbách do Evropského parlamentu. V návaznosti na výsledky posledních voleb do Poslanecké sněmovny ukazují trvajícím pokles relativní váhy obou levicových stran v českém politickém spektru, tedy i skutečnost, že se z minulých neúspěchů nedokázaly poučit. U KSČM je vidět po celé období od nástupu Vojtěcha Filipa do funkce předsedy v roce 2005 pokles volební přízně v komunálních, krajských, parlamentních i unijních volbách (s výjimkou předčasných voleb roku 2013 po pádu Nečasovy vlády, jak ukazuje přiložená tabulka). Udržení počtu voličů do Evropského parlamentu od voleb v roce 2014 při růstu volební účasti znamená jen další ztrátu mandátů.

Komunistická strana Čech a Moravy ve volbách do Evropského parlamentu

Sociální demokracie je trochu jiný příběh s obdobným koncem. Nezatížená minulostí, ale vybavená zděděnou tradicí měla ČSSD třicet let přirozený potenciál k růstu. Po příchodu Bohuslava Sobotky do jejího čela v roce 2011 neuspěla sociální demokracie v Česku v osmi z devatero voleb. Poté, kdy se v únoru 2018 stal předsedou Jan Hamáček, proběhly komunální volby, volby do Senátu a do Evropského parlamentu – všechny ve znamení dalšího poklesu počtu sociálnědemokratických mandátů. Při volbách do Evropského parlamentu dokonce poprvé od roku 1992 ČSSD skončila se ziskem menším než povinné kvorum.

Česká strana sociálně demokratická ve volbách do Evropského parlamentu

Volební neúspěchy českých levicových stran se opakují s takovou chronickou vytrvalostí, že je obtížné dohledat cokoliv nového při jejich hodnocení. Deprese levice po porážce takzvaného reálného socialismu vedla k tomu, že odvrhla nejen zprofanované instituce, ale i sen několika generací humanistů. Chybí odvaha ukázat morální převahu socialistického ideálu nad realitou kapitalismu. Strach z velkých změn podvázal fantazii. Z revolucionářů se stali příštípkaři, kteří obhajují svá křesla v domě oligarchy řečmi o možnosti upravit rozpočet. Ztráta odvahy se pak kombinuje s neuvěřitelnými nápady, jako je dohoda o lithiu v předvečer voleb do Poslanecké sněmovny či odvolání ředitele Národní

galerie těsně před volbami do Evropského parlamentu. I kdyby bylo odvolání ředitele sebeoprávněnější, v časové tísní je to pokus o sebevraždu. Na druhé straně fakt, že vedení sociální demokracie okamžitě hodilo svého ministra přes palubu, bylo projevem zbabělosti a ukázkou toho, jak malá skupinka lidí v ČSSD vládne.

Zpočátku se zdálo, že základní příčinou problémů je skutečnost, že si levice z minulého režimu odnesla komplex viny. Právem se od ní očekává nesmlouvavé pranýřování nedostatků kapitalismu, a to zvláště v době, kdy se liberální demokracie stává majetkem oligarchů. Jenže levice sice vykazuje flagelantskou bojovnost v hádkách o minulosti, která ji rozděluje, místo aby soustředila pozornost na zdroje současných a budoucích problémů. Levice, zvláště ta sociálnědemokratická, se stala zajatcem transformace: byla to vláda ČSSD, která po selhání akce Čisté ruce posvětila výsledky privatizace a restitucí.

- **Klasické levicové programy v návaznosti na osvícenství předpokládají lidskou dobrotu a racionalitu, nebo možnost rychlé změny člověka.**

Úspěch v politice, v níž se uvádějí do pohybu masy lidí – což je mimo jiné případ voleb – vyžaduje spojení programových hesel a kolektivní emoce. Obé ke svému vzniku potřebují romantický prvek s nadějí na brzkou změnu. Když bolševici převzali moc, zrušili v Petrohradu kriminální policii v domnění, že v novém režimu přece nebude zločinnost. Jen víra v to, že poslední bitva vzplála a po ní dojde k radikální změně, vedla k sebeobětování. Pravdou ale je, že kriminalita nezmizela, ke stvoření mravně dokonalejšího člověka nedošlo. Zrodil se ale jeden ze základních důvodů programové nejistoty na levici: stojí za to bojovat za dočasná drobná vítězství, která příští vláda stejně zruší a základní sociální nespravedlnost se nezmění? Dostavil se pocit bezmocnosti, z něhož se rodí apatie.

To není okrajový problém: manifestovaným či skrytým jádrem každé politické doktríny je svébytné pojetí člověka. Tady je programová chyba klasické radikální levice – neúplná definice člověka, která uvízla v podvědomí téměř všech autorů programů evropské levice. Marxismus na úrovni politických programů předpokládal, že člověk je výsledkem prostředí, a to především ekonomického postavení. Vývoj výrobních sil vede ke změně výrobních vztahů, což má za následek vznik kolektivisticky uvažujícího člověka. Je to jednoduché, jen je nutné odstranit pár překážek včetně těch nechápavých.

Dnes psychologové uvádějí, že 60 až 70 % lidské osobnosti je výsledkem dědičnosti, která se míchá s vlivem prostředí. Proto se nemohl objevit nový člověk. Na konci minulé éry evropského socialismu rituály nahradily politiku, romantismus se vytratil, místo solidarity na individuální úrovni nastoupila byrokracie. Oddanost ideálu vykazovala především menšina lidí, kterým je vlastní osobní skromnost, pohrdání honbou za majetkem, určitá forma askeze – což bylo jak v rozporu s původním ideálem, tak i chováním značné části kádrové nomenklatury. Systém sice stále měl sebeobrané nástroje, jako je policie či armáda, ale ztratil vůli k přeměně, která jediná mohla umožnit další rozvoj. Takto, prohraní v zemích byrokratického socialismu, byl vykopán hrob kdysi tak významných komunistických stran Itálie, Francie, Španělska...

I proto se tolik komsomolců po více než sedmdesáti letech budování socialismu v Sovětském svazu nadšeně zapojilo do privatizace a pro řadu lidí v postsocialistickém Československu zůstaly restituce podstatou lidských práv. Tyto lidi nepohání přesvědčení, že práce je matkou pokroku. Nevyznávají mravní kodex budovatele komunismu, ale ani Desatero. Žene je pocit vlastní nadřazenosti plus *animusdominandi*, hobbesovská touha

po moci. A přesvědčení Adama Smithe, že vytoužený zisk se rodí ze sobeckého podnikání. Využívání ostatních lidí není pro ně vykořisťováním. Ovšem neustrnuli a dále se zdokonalují – organickou součástí jejich podnikání se stalo usilovné vyhledávání a dobývání dotací z veřejných zdrojů.

- **Karel Marx nově vymezil postavení člověka ve společnosti a dějinách. Ale byl tu také Charles Darwin, který ukázal místo člověka v přírodě a čase, i Sigmund Freud, který představil nové vymezení role přírody v člověku.**

Nejen současná česká, ale celá evropská levice se ztratila v civilizačním chaosu. Je zápecnická, nechápe globální procesy, jako je růst významu asijských velmocí, rozpínání nůžek mezi chudými a bohatými v celosvětovém měřítku, atomizaci pracovního procesu; je bezradná jak ve vztahu ke klimatickým změnám, tak i k autorskému právu. V západním sebeuspokojení středních vrstev, umravněných půjčkami a exekucemi, utopila pochopení pro nebezpečí, které v sobě skrývá nová revoluce ve vojenství a nenasytost vojensko-průmyslového komplexu. Podílí se na liberálním paternalismu – „máme vás všechny rádi, ale vy musíte převzít naše hodnoty a naše vedení“. To je možné říkat imigrantům, nikoliv velkým neevropským civilizacím, s nimiž je nutné naučit se žít na rovnoprávném základě.

Objektivně vzato v Česku i ve větší části severu Evropské unie chybí klasická masová témata umožňující slibovat rychlá řešení. Levicovost je převážně zděděná, tedy málokdy založená na osobním prožitku. Z pasti této etapy nelze vyváznout bez studia. Aktiv levicových politických stran, nemluvě o jejich vůdčích osobnostech, je však povětšinou složen z nečtenářů; žijí ze zastaralých poznatků. Na druhé straně příliš velká část levicových intelektuálů nehledá řešení nových problémů a živí se prodejem starých idejí. Programové principy však nelze hledat v zaprášených textech, jsou skryty v pochopení současnosti. To není jen otázka nových nástrojů propagandy, jako je internet či mediální agentury. Základem je porozumění změně terénu politické práce, tedy sociální situace a povahy elektorátu, kterému levice dnes slibuje i nabízí velmi málo.

Volby do Poslanecké sněmovny PČR

volby	Komunistická strana Čech a Moravy			Česká strana sociálně demokratická		
	počet hlasů	hlasy v %	počet mandátů	počet hlasů	hlasy v %	počet mandátů
1992*	909 490	14,05	35	422 736	6,53	16
1996	626 136	10,33	22	1 602 250	26,44	61
1998	658 550	11,03	24	1 928 660	32,31	74
2002	882 653	18,51	41	1 440 279	30,20	70
2006	685 328	12,81	26	1 728 827	32,32	74
2010	589 765	11,27	26	1 155 267	22,08	56
2013	741 044	14,91	33	1 016 829	20,45	50
2017	393 100	7,76	15	368 347	7,27	15

* volby do České národní rady

Levice se stala etablovaná, tuctová, nudná. Je flegmatická, melancholická, nostalgická. Uvězněná v parlamentních kuloárech čeká na zázrak, který nepřijde. Principy byly směněny za kompromisy, taktizování zapudilo strategii. Kdysi se vedl svár o tezi, že „hnutí je vším, cíl je ničím“. Dnes se ukazuje, že absence cíle hnutí zabíjí. Levice přestala být nositelem ideálů, stala se symbolem rezignace. Jak jinak si vysvětlit, že po tolika volebních porážkách vedení

KSČM a ČSSD nedokážou samy odstoupit, aby otevřely prostor pro naději? To ale není celý problém: mnohem větší beznaděj vyzařuje ze skutečnosti, že stranický aktiv neumí tato vedení odvolat a nahradit. Chybí vizionáři s romantickým odhodláním. Chybí politici nové generace s vlastní definicí socialismu. Takto vypadá klinická smrt levice v Česku. Jistě přijde den, a vstanou noví bojovníci; otázkou je, zda ještě budou potřebovat ČSSD či KSČM.

- **Nová definice socialismu musí nalézt globální spojení mezi nastupující umělou inteligencí a novým vztahem člověka k přírodě. Musí být vizí sdílené budoucnosti založené na stále se měnící spravedlivé rovnováze svobody a rovnosti, na důstojné práci a míru – a na následném pocitu spokojenosti členů společnosti.**

Paradoxům se v lidském životě nelze vyhnout. Uspěchanost byla jednou z příčin porážky byrokratického socialismu, stále ale zůstává mobilizační silou. Vedle dlouhodobého programu vyprávějším o zářné budoucnosti zde musí být bojovná hesla pro všední den. Levicová politika musí slibovat širokým vrstvám změnu již zítra, musí být něco víc než žebřík ke kariéře či poslanceckému platu několika vyvolených. Příští měsíce se ANO stane cílem soustředěného útoku ODS, Pirátů a dalších opozičníků, kteří potřebují oslabit konkurenci. Přidá se i většina mainstreamových médií. Zůstanou dvě české levicové strany obhájci vlády oligarchy, v jehož láskyplném objetí se staly lokaji? Budou bránit současnost, která tolika levicovým voličům nevyhovuje? Vůbec nejde o to, zda premiér umí řídit vládu, zvyšovat důchody a hlasovat o zdanění restitucí. Na podpoře jeho vlády levice ničí svůj obraz, přestává být symbolem změny. Její voliči utíkají za monotematickými uskupeními, která mluví radikálním jazykem tu o ekologii, jindy o migraci, případně o internetu – a zároveň napomáhají obhajobě těch nešvarů kapitalismu, které jsou za hranicemi jejich uzoučkého programu.

V prognózách lze pro zjednodušení odhlédnout od výsledků vyšetřování nejrůznějších premiérských kauz či od poklesu hospodářské dynamiky. I pak ale pohled na výzkumy volebních preferencí naznačuje, že se ANO v příštích volbách do Poslanecké sněmovny v nejlepším případě dostane na hranici 30 % získaných hlasů. To znamená přibližně 80 mandátů, což na jednobarevnou vládu nestačí. Zatím vše nasvědčuje tomu, že do voleb ztratí ANO svůj koaliční potenciál – po propadu KSČM a ČSSD se spojenectví s ním bude bát i SPD. Kde potom skončí zdánlivé úspěchy levice dosažené za současné vlády?